

ристичними адміністраціями. Представниками такої моделі державного регулювання вважають Індію та Малайзію [2].

Висновки з проведеного дослідження. Особливістю сучасного етапу розвитку України є те, що перехід від централізованої системи до ринкової та становлення інститутів національної держави збігаються у часі. За таких умов внаслідок слабкості молоді держави є загроза деформації ринкових структур. Зазначений період характеризується також низькою діловою активністю, несприятливим інвестиційним кліматом та переважно фіскальною податковою системою, подолати які без активної позиції держави неможливо.

При визначенні напрямів трансформації державного регулювання рекреаційної діяльності в Україні, з огляду на світовий досвід та об'єктивні передумови, що склалися у вітчизняній рекреаційній галузі, найбільшої економічної ефективності та соціальної привабливості рекреаційна діяльність досягла б, на наш погляд, при застосуванні моделі, яка поєднала принципи ринкової «самоорганізації» галузі з функціонуванням профільного підрозділу координації нормативно-правової та маркетингової діяльності. Адже запровадження державно-приватного партнерства у питаннях координації діяльності галузі, вільне підприємництво, приватна власність та інші ринкові механізми, що широко застосовуються провідними країнами світу, вивели туристично-рекреаційну діяльність у них на позиції світового лідерства.

При цьому держава мала б забезпечити передачу інститутам місцевого самоврядування та бізнесу функції безпосереднього управління об'єктами рекреації, залишивши за собою роль регулятора розвитку рекреаційного комплексу України. Одним із завдань у напрямі реалізації зазначеного є проведення роз-

межування об'єктів нерухомості між органами державного управління, місцевого самоврядування та бізнесу з делегуванням місцевій владі прав на використання об'єктів культурної й природної спадщини разом з розвитком туризму, координацію діяльності науково-освітньої сфери, відродження традиційних виробництв і технологій, які можуть визначити майбутній економічний потенціал регіону.

Подальші напрями досліджень щодо оптимізації функціонування національного рекреаційного комплексу доцільно спрямувати на удосконалення методів державного регулювання рекреаційної галузі України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Амоша О.І. Структурні реформи економіки: світовий досвід, інститути, стратегії для України : монографія / О.І. Амоша, С.С. Аптекар, М.Г. Білопольський, С.І. Юрій та ін. – ІЕП НАН України, ТНЕУ МОНСМС України. – Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ, 2011. – 848 с.
2. Давидова О.Г. Моделі державного регулювання розвитку туристичної діяльності: світовий досвід // «Ефективна економіка» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1480>.
3. Де Сото Э. Загадка капітала. Почему капитализм торжествует на Западе и терпит поражение во всем остальном мире / Эрнандо де Сото; [пер. с англ. Б. Пинскер]. – М. : ЗАО «Олимп-Бизнес», 2001. – 272 с.
4. Офіційний сайт Всесвітньої туристської організації (World Tourism Organization UNWTO) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www2.unwto.org/ru>.
5. Ромашова О.М. Економічні аспекти розвитку підприємств рекреаційного комплексу України / Ромашова О.М. // Вісник КНУТД. – 2010. – № 5(55). – С. 175-179.
6. Шевченко Л.С. Конкурентное управление / Л.С. Шевченко. – Харьков : Эспада, 2004. – 520 с.

УДК 657.421

Дикань В.Л.

*доктор економічних наук, професор
Державної академії залізничного транспорту*

МЕТОДИ ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ІНТЕГРОВАНІХ БІЗНЕС-СТРУКТУР (ІБС)

У статті розкрито умови конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів, види інтегрованих бізнес-структур, їх особливості, здійснений аналіз принципів оцінки конкурентоспроможності та методичних підходів щодо конкурентних позицій бізнес-структур, запропоновано шляхи підвищення конкурентоспроможності інтегрованих бізнес-структур за рахунок більш ефективних форм функціонування.

Ключові слова: інтегровані бізнес-структури (ІБС), інтеграція, конкурентоспроможність, управління, розвиток.

Дикань В.Л. МЕТОДЫ ОЦЕНКИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ИНТЕГРИРОВАННЫХ БИЗНЕС-СТРУКТУР (ИБС)

В статье раскрыты условия конкурентоспособности хозяйствующих субъектов, виды интегрированных бизнес-структур, их особенности, проведен анализ принципов оценки конкурентоспособности и методических подходов относительно конкурентных позиций бизнес-структур, предложены пути повышения конкурентоспособности интегрированных бизнес-структур за счет более эффективных форм функционирования.

Ключевые слова: интегрированные бизнес-структуры (ИБС), интеграция, конкурентоспособность, управление, развитие.

Dikan V.L. METHODS OF ASSESSMENT OF COMPETITIVENESS OF INTEGRATED BUSINESS STRUCTURES (IBS)

In the article the terms of competitiveness of managing subjects, types of the integrated businesses, their feature, realizable analysis of principles of estimation of competitiveness and methodical approaches, are exposed in relation to competition positions of businesses, the ways of increase of competitiveness of the integrated businesses offer due to more effective forms of functioning.

Keywords: the integrated businesses, integration, competitiveness, management, development

Актуальність теми. В умовах ринкової економіки стійке положення будь-якого господарюючого суб'єкта визначається не тільки його наявністю на даному ринку, а й рівнем його конкурентоспроможності. Здатність підприємства не тільки виробляти (надавати, виконувати), але й збувати продукцію (товари, роботи, послуги) за ціновими і неціновими характеристиками та бути більш привабливим для споживачів, ніж конкуренти дає господарюючому суб'єкту впевненості в його майбутньому.

А отже, конкурентоспроможність підприємства є однією з найважливіших категорій ринкової економіки і характеризує можливість та ефективність адаптації підприємства до умов конкурентного середовища.

Аналізуючи сучасний стан ринкового середовища України, в якому функціонують підприємства (характерними є: нестабільність макроекономічних та мікроекономічних чинників розвитку), можна зазначити, що в даних умовах особливої ваги набуває не тільки формування конкурентних переваг діяльності одних підприємств порівняно з іншими, а й оцінка конкурентоспроможності кожного господарюючого суб'єкта на даному ринку.

Як теорія так і практика беззаперечно вказують на те, що в умовах ринкової економіки кожен господарюючий суб'єкт має свої «особливі» підходи до господарювання, тому і оцінка конкурентоспроможності суб'єктів господарювання повинна проводитися з урахуванням різних підходів.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні дослідженню проблеми оцінки конкуренції приділено багато уваги, не тільки вітчизняними, а й іноземними вченими – економістами, які пропонують свої підходи до вирішення даної проблеми. У той же час, дослідження наукових праць з питань щодо оцінки конкурентоспроможності інтегрованих бізнес-структур показало що дане питання недостатньо розкрито, а ті, що є, не враховують особливості різних типів інтеграції суб'єктів господарювання в інтегровані бізнес-структури. За таких умов актуалізується потреба вивчення переважних способів та технологій здійснення інтеграції, які втілюються в інформатизацію всіх процесів в межах інтеграційних утворень, організацію і обґрунтування дієвої організаційно-правової форми ІБС, підвищення ефективності управління і результативності життєдіяльності та конкурентоспроможності інтеграційних структур. Отже, на сьогодні особливої актуальності набуває питання оцінки конкурентоспроможності інтегрованих бізнес-структур (ІБС).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемами конкурентоспроможності та підходами до її оцінки як окремих підприємств так і ІБС займалися такі видатні вчені, як І. Ансоф, Г. Азоєв, Н. Алексєєв, Ж. Вальтер, А. Воронкова, А. Градов, Ю. Іванов, В. Кадієвський, О. Тищенко, Р. Фатхутдинов, А. Юданов та ін. Незважаючи на значні здобутки у дослідженні вказаної проблеми, низка питань щодо підходів оцінки конкурентоспроможності ІБС вимагають додаткових досліджень і наукових розробок.

Метою статті є наукове обґрунтування теоретичних основ і практичних рекомендацій щодо забезпечення розвитку інтегрованих бізнес-структур в умовах ринкової економіки та підвищення їхньої конкурентоспроможності за рахунок вибору більш ефективних форм функціонування.

Виклад основного дослідження. Останнім часом процеси глобалізації й зростання динамічності середовища господарювання, поєднані з інформатизацією суспільства, стають основою переходу до нової моделі економічного розвитку національної економіч-

ної системи. Поряд із цим відбувається ускладнення умов ведення конкурентної боротьби й актуалізується потреба виходу національних товаровиробників на світовий ринок. Підтримка ж ефективної зовнішньоекономічної діяльності товаровиробників можлива лише за умови зростання їх потенціалу. Одним з напрямків такого зростання є розширення інтеграційних процесів і виникнення об'єднань підприємств.

Розвиток економіки як на світовому, так і на національному рівні, характеризується поширенням інтеграційних тенденцій і частковим пом'якшенням конкурентної боротьби, принципами кооперативності взаємодії. Дані тенденції відбуваються на фоні формування інформаційної економіки знань, якій також властиве певне інтеграційне підґрунтя. Підтвердженням цього положення є результати аналізу ринків активності процесів інтеграційних перетворень підприємств, якісних параметрів інтеграційних-деінтеграційних процесів крупних національних інтеграційних структур та їх впливу на українську через оцінку частки ВВП.

Відсутність чітко вираженої юридичної структури у більшості національних інтегрованих структур бізнесу обумовило потребу орієнтації на пошук оптимального співвідношення елементів окремих ІБС з точки зору досягнення їх стратегічного призначення.

На основі здійсненого автором дослідження світової практики господарювання пропонується наступна класифікація інтегрованих бізнес-структур: комерційна та некомерційна.

До комерційної відносять:

- 1) договірні: консорціуми; картелі; пули; стратегічні альянси;
- 2) статутні: трести; концерни; конгломерати; синдикати;
- 3) змішані: фінансово-промислові групи.

Не комерційні включають в себе асоціації.

В Україні згідно Господарського кодексу України можуть створюватися наступні види ІБС: асоціації, корпорації, консорціуми, концерни та промислово-фінансові групи.

Сутність інтеграції незалежно від присутності суб'єкта господарювання може бути визначена як «внутрішня цілісність (єдність) системи» [1] або може зводитися до «стану зв'язаності диференційованих, початково відокремлених частин» [1; 7]. У будь-якому разі інтеграція, як стверджується у [7], зводиться до обмеження свободи дій (за власним бажанням або через механізми примусу) суб'єктів господарювання. Таке обмеження відбувається через делегування акторами частини виконуваних функцій і відповідних прав та обов'язків інтегрованому утворенню. Таке делегування відповідно до [6] дозволяє тлумачити інтеграцію як механізм об'єднання (пов'язування) елементів системи.

Слід звернути увагу на неможливість зведення інтеграції, в аспекті соціально-економічної системи, лише до об'єднання окремих суб'єктів господарювання. Головним критерієм визнання в даному випадку має стати об'єднання властивостей (економічних, технічних, соціальних, виробничо-господарських, інституціональних) раніше не інтегрованих господарюючих суб'єктів.. У процесі такого об'єднання й відбувається розвиток системи через зростання числа п інтенсивності взаємодії елементів [7].

Обґрунтування інтеграції полягає у такій організації виробництва, яка дозволяє завдяки збалансованості нововведень, синхронізації бізнес-процесів на підґрунті їх технологічної обумовленості й додатковості переваг спеціалізації й диференціації ви-

робництва панувати на ринку. В більшості з проаналізованих джерел [2] технологічний підхід пояснює потребу в інтеграції через ефекти економії від масштабу (зниження витрат на одиницю зробленої продукції при розподілі постійних витрат на все більшу кількість виробленої продукції) та економії від різноманітності (поєднання декількох різних видів виробництва, використання того самого ресурсу або технології одночасно в декількох процесах або орієнтація на додатковість в характері попиту).

У світовій економіці спостерігається стійка тенденція концентрації як у масштабі економік окремих країн світу, так і галузей. Для характеристики конкурентної боротьби суб'єктів господарювання можна використовувати такі поняття: конкурентний статус, конкурентостійкість та конкурентоспроможність, що нерозривно пов'язано з поняттям конкуренція, але характеризують їх з різних боків: структури, функціонування та поведінки. В той же час стосовно інтегрованих бізнес-структур ці поняття практично не розроблені. Конкурентний статус інтегрованих бізнес-структур представляє собою місце розташування інтегрованих структур в просторі конкурентної боротьби із суперниками. Оцінка конкурентоспроможності інтегрованих бізнес-структур базується на індивідуальному підході з урахуванням особливостей типів їх інтеграції. Основними специфічними особливостями інтегрованих бізнес-структур є такі: розмаїтість інтегрованих бізнес-структур, а також великий кількісний склад структур підприємств, що входять до їх складу. Концептуальні положення оцінки конкурентоспроможності інтегрованих бізнес-структур полягають у такому: інтегровані бізнес-структури безпосередньо одна з одною не конкурують на конкретних товарних ринках; для кожної конкретної інтегрованої бізнес-структури існує своя індивідуальна модель оцінки конкурентоспроможності, виходячи з її типу, складу й кількості; для порівнянності оцінок конкурентоспроможності інтегрованих бізнес-структур, які аналізуються, необхідно, щоб на них припадав значний обсяг продажів; оцінка конкурентоспроможності інтегрованих бізнес-структур має враховувати як потенціал суб'єктів господарювання, що входять до її складу, так і наявні ресурси для його реалізації, а також синергетичний ефект від взаємодії суб'єктів господарювання, що входять до складу інтегрованих бізнес-структур. На основі перерахованих вище особливостей нами запропоновано такі принципи оцінки конкурентоспроможності інтегрованих бізнес-структур: ієрархічність побудови оцінки; розмаїтість моделей оцінки; однозначність й системність оцінки; облік синергії при оцінці. Оцінка конкурентоспроможності інтегрованих бізнес-структур складається з трьох етапів. На першому етапі побудови оцінки конкурентоспроможності інтегрованих бізнес-структур на основі синергетичного підходу визначається система часткових показників оцінки конкурентоспроможності суб'єктів господарювання, що входять до їхнього складу. Дана оцінка ґрунтується на потенційно-ресурсному підході. На другому етапі на підставі синергетичного підходу визначаються кількісні комплексні показники конкурентоспроможності. Якісна оцінка конкурентоспроможності інтегрованих промислових структур здійснюється з урахуванням двох видів синергетичного ефекту: підвищення прибутковості і капіталізації. Для цих цілей використовується матричний підхід.

Одним з найбільш поширених видів взаємодії інтегрованих структур бізнесу є конкуренція, для якої характерна така особливість: конкуруючі між со-

бою інтегровані бізнес – структури пригнічують одна одну, у результаті чого зростання кожної з них у присутності іншої відбувається повільніше.

Дослідження проблеми оцінки конкурентоспроможності дають можливість стверджувати, що існує чимало методичних підходів щодо оцінки конкурентних позицій господарюючих суб'єктів, включаючи матрицю Бостонської Консультаційної Групи і її модифікації, методику основувану на принципах SWOT-аналізу, які можливо використати у вітчизняній практиці. Але результати даних досліджень не відповідають даним умовам, а саме – не показують ефект від взаємодії в рамках інтегрованої структури. Крім того, основним недоліком матриці Бостонської консультаційної групи зазначається в наступному:

1. Матриця не призначена для виявлення критеріїв успіху або конкурентної позиції організації.

2. Будь-яка спроба побудови моделі матриці Бостонської Консультативної Групи передбачає вмілий вибір спрощення які є надто суттєвими та грубими.

3. Матриця передбачає в якості об'єкта дослідження або велику багаточасткову організацію, або знання конкурентних різниць інших господарюючих суб'єктів. Це робить її практично не робочою для більшості організацій в сучасних умовах.

Основним недоліком SWOT-аналізу полягає у складності пошуку інформації про підприємства-конкурентах і довірливості вагових ачень у великих кількостях різних ознак діяльності.

Заслужує уваги методичний підхід оснований на теорії ефективної конкуренції, який показує конкурентоздатність підприємства, охоплює найбільш важливі аспекти його господарської діяльності. Згідно даного методу найбільш конкурентоздатні тв. Господарюючі суб'єкти в яких ефективно організована робота усіх підрозділів та служб. На ефективність роботи кожного підрозділу впливають багато факторів-ресурсів. Оцінка ефективності роботи кожного підрозділу передбачає оцінку ефективності використання цих ресурсів. Метод побудований на аналізі чотирьох показників конкурентоздатності підприємства, однак він також не показує який внесок в підвищення конкурентоздатності вносять функціональні зв'язки в рамках інтегрованої структури.

Для вирішення даної проблеми доцільно розглянути можливість побудови економіко-математичної моделі. Пропонується мікроекономічна дезагрегована модель яка використовує показники різних сторін діяльності економічного об'єкту. При цьому вирішується завдання визначення рівня розвитку об'єкту оціненого по комплексу показників та побудова шкали для виміру потенціалу об'єкту. Потенціал динамічного об'єкту – це кількісна міра розвитку. Потенціал можна виміряти за допомогою іншого об'єкту. Який називається «еталоном». В математиці функція явк дозволяє розрахувати значення потенціалу нахивається потенціальною функцією, або потенціалом. Для оцінки рівня конкурентоздатності використовують наступну формулу:

$$A(t_2) = \frac{y_t}{y^*} * 100\%$$

де: y_t – рівень конкурентоздатності в конкретний момент часу;

y^* – еталонний найвищий рівень конкурентоздатності.

При визначенні рівня конкурентоздатності об'єкт дослідження описується системою показників (x_1, x_2, \dots, x_n) в динаміці за період (t_1, \dots, t_n).

Таким чином методика розрахунку передбачає визначення еталонних значень показників та співстав-

лення фактично сформованих значень з еталонними. Еталонний стан об'єкту буде відповідати рівню розвитку, рівному 100. Еталонне значення показників визначається експортним шляхом.

До першочергових організаційно-економічних заходів підвищення конкурентоспроможності інтегрованих бізнес-структур можна віднести [3, 5, 6, 8]:

- широке впровадження маркетингової концепції в управління інтегрованою бізнес-структурою, наділення відділу маркетингу більш широкими повноваженнями з управління конкурентоспроможністю, комплектування маркетингової служби фахівцями в галузі маркетингу, забезпечення маркетингової служби необхідним технічним і методичним інструментарієм з метою вирішення задач прогнозування, розробки та контролю виконання нормативів конкурентоспроможності інтегрованої бізнес-структури і продукції;

- автоматизація системи управління витратами на інтегрованому підприємстві, мінімізація витрат з усього технологічного циклу виготовлення продукції;

- здійснення технічного і технологічного переоснащення виробництва;

- активізація внутрішнього та залучення зовнішнього інвестування у розвиток виробництва;

- впровадження ефективної системи управління якістю продукції, а також проведення її сертифікації на відповідність європейським і міжнародним стандартам;

- формування мотиваційного механізму стимулювання працівників інтегрованої бізнес-структури до розробки і реалізації творчих ідей, а також до підвищення якості праці, формування професіоналізму кадрового складу на основі цілеспрямованого навчання трудового колективу в різних формах підготовки і перепідготовки кадрів;

- диверсифікація виробництва і в її межах розробка нових виробів з більш високою паспортною продуктивністю, показниками надійності із більш низькими витратами за весь життєвий цикл товару;

- вдосконалення фінансового менеджменту інтегрованої бізнес-структури;

- широка реклама, презентація продукції на виставках і ярмарках, активна участь у міжнародних тенденціях, організація мережі представництв у регіонах.

Висновок. Таким чином, результати дослідження щодо конкурентоспроможності бізнес-структур показали, що кожен суб'єкт господарювання має свої підходи до господарювання враховуючи зміни умов ринкової економіки. Автором подано обґрунтування «інтеграції», «конкурентного статусу ІБС» та запропоновані методи оцінки конкурентоспроможності ІБС на основі синергитичного підходу, що ґрунтується на потенційно-ресурсному підході, а також використання економіко-математичної моделі.

Своєчасна оцінка конкурентоспроможності сприятиме забезпеченню розвитку ІБС в умовах ринкової економіки та підвищення їхньої конкурентоспроможності за рахунок вибору більш ефективних форм функціонування.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Астапова Г.В. Корпоративное управление и корпоративные финансы в условиях трансформационной экономики : [моногр.] / Г.В. Астапова ; НАН Украины. Ин-т экономики пром-ти; ДонУЭП. – Донецк: Издательство Сталкер, 2008. – 183 с.
2. Астапова Г.В. Развитие финансовой системы Украины та побудова моделі інвестиційної привабливості національних корпорацій [Текст] / Г.В. Астапова, О.М. Савінова // Торговля і ринок України : [темат. зб. наук. Праць з проблем торгівлі і громадського харчування]. – Вип. 14, Т. 2. – Донецьк : ДонДУНТ, 2008. – С. 59–66.
3. Вінник О. Господарські товариства і виробничі кооперативи. Правове становище [Текст] / О. Вінник. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2008. – 309 с.
4. Дери А. Слияния-поглощения: отраслевая логика / А. Дери // РЖ. Сер. Экономика. – 2002. – № 5. – С. 69–73.
5. Нижник І.В. Інформаційне забезпечення механізму підвищення конкурентоспроможності підприємства на зовнішньому та внутрішньому ринку / І.В. Нижник // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. 2010. – № 6(56). – С. 199–205.
6. Ротанов Г. Управління конкурентоспроможністю інтегрованих промислових структур [Електронний ресурс] / Г. Ротанов // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2013. – Вип. 1(8). – С. 222–227. — Режим доступу до журналу : <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2013/13rhmpis.pdf>.
7. Чинчикеев В. Организация корпоративного управления в акционерном обществе [Текст] / В. Чинчикеев // Акционер. – 2006. – № 2-3. – С. 38–65.
8. Ушаков Г.Г. Разработка мультиатрибутивной модели для контроля конкурентоспособности продукции предприятия / Г.Г. Ушаков // Економіст. – 2001. – № 6. – С. 74–77.